

Kurujärvi, 1911-1963, Aini Magga

Kylä eli vain 52 vuotta, eikä aivan sitäkään kokonaisena kylänä

Kurujärven kylä sijaitsi pienen Kurujärven rannalla isojen aapojen ympäröimänä.

Kurujärvestä on saamelaiskansaa, kyläpaikka tämä tuttu ei lie.

Puro pieni ja mutkainen sinne, sinne polkua mistään ei vie.

Soiden se keskellä siellä, tuulella laineita lyö.

Saamelaiset sen rannoilla siellä, poronlihaa ja kalaa vain syö.

Lintujen siivillä mennä sinne vois, halki ilmojen, yli soiden, yli pienien metsäpurojen.

Saamen heimo siellä, puhtaana säilynyt on.

Lannan tyttöjä pojat eivät sinne, itselleen vaimoiksi vie.

Kurujärvi jo mainetta muinoin, vedenviljalla niitellä sai.

Kalamiehet sen muistoksi vielä, kalakeittonsa keittävät vain.

Tämä teksti on taiteilija Andreas Alarieston sanoittama laulu Kurujärvestä. Lyhyesti kerrottuna, tuollainenhan Kurujärven pieni saamelaiskylä on ollut.

Kylä eli vain 52 vuotta, eikä aivan sitäkään kokonaisena kylänä. Asukkaat joutuivat jättämään kotikylänsä Lokan tekoaltaan vuoksi. Juhani Hetta eli Kuru-Jussi perheineen muutti pois 1950-luvulla, äitini perhe alkutalvesta 1960 ja Marja Hetta – Kuru-Marja, viimeisimpänä jätti Kurujärven vuonna 1963.

Lokan tekojärven suunnittelu alkoi jo 1950-luvun alkupuolella ja vaikka asiasta ei paljon puhuttu mm. heikon tiedonsaannin vuoksi, niin altaan suunnittelu loi omat varjonsa kylän elämään viimeisimmiksi vuosiksi. Lokan tekojärven täyttämisen aloitettiin 1967, mutta asukkaiden tuli muuttaa kylästä pois huomattavasti sitä aikaisemmin altaan tuloon liittyvien töiden, mm. hakkuiden vuoksi. Äitini kotitalo olikin savottamiesten kortteerina.

Kurujärven kylä sijaitsi pienen Kurujärven rannalla isojen aapojen ympäröimänä. Kylän perustivat Jouni-Faari Hetan poika Juhani ja vanhan Ponkun toiseksi vanhin tytär Ella, jotka muuttivat Kurujärvelle 1911.

Perhe asui ennen Kurujärvelle muuttoa Vuotsossa. Juhanilla on ollut kota myös Purnumukassa, mutta onko hän asunut siinä vaimonsa kanssa, ei ole varmuutta. Juhani ei kuitenkaan viihtynyt Vuotsossa, koska siellä oli kuulemma kuulunut liikaa hevosten kavioiden kopsetta. Niin hän oli lähtenyt erään riistolaisen miehen kanssa hakemaan sopivaa kotipaikkaa, ja löysi sellaisen Kurujärveltä.

Juhanilla eli Kuru-äijällä ja Ella-ahkkulla/ämmillä oli 4 poikaa ja 2 tyttöä. Lapsista Jouni, Matti, Katariina eli Kaarina (minun mummoni), Inkeri-Maria ja Uula olivat syntyneet Vuotsossa. Perheen kuopus Johan Pietari eli Juhani – Kuru-Jussi syntyi Kurujärvellä. Uula kuoli vauvana Vuotsossa, ja Matti kuoli 1919.

Ensimmäisen vuoden perhe asui pienessä kodassa. Seuraavana vuonna rakennettiin yksihuoneinen pirtti. Tämä pirtti on nykyään Sodankylän kotiseutumuseolla, jonne se pelastettiin - kiitos siitä Sodankylän kotiseutumuseon aktiivisille toimijoille.

Pieni pirtti kävi kuitenkin ahtaaksi lasten perheiden kasvaessa, ja 1920-luvun loppupuolella rakennettu Pilliranta -päärakennus tehtiin niin isoksi, että siinä mahtuvat asumaan useampikin lasten perustamista perheistä. Ja näin tapahtuikin, sillä Pillirannassa asuivat vanhan äijän ja ahkkaan lisäksi Jounin, Kaarinan ja Kuru-Jussin perheet, mutta eivät kuitenkaan kaikki ihan samoihin aikoihin.

Jouni oli mennyt naimisiin 1922 serkkunsa Marja Loviisa Maggan kanssa ja perhe muutti omaan taloonsa Kotamaahan vuonna 1938, jolloin pariskunnalla oli jo 8 lasta. Kotamaassa heille syntyi vielä 2.

Kaarinan perhe muutti omaan taloonsa Kurujärveen vasta vuonna 1946. Kaarina oli mennyt naimisiin Orposen Aslakan, Aslak Maggan kanssa vuonna 1923. He asuivat ensin Orposessa, mutta Kaarina ei viihtynyt siellä, joten he muuttivat Kurujärvelle. Heidän 11 lapsesta 10 syntyi Pillirannassa. Vain kuopus Eeva Gunilla on syntynyt heidän omassa kodissaan, Kurujärven talossa.

Inkeri Marja avioitui Matti Maggan kanssa ja he muuttivat Matin kotipaikkaan Ylilurolle.

Kuru-Jussi alkoi isännöimään Pillirantaa vuonna 1944 avioituttuaan purnumukkalaisen Elsa Hetan kanssa. Tuolloin vanha Kuru-äijä ja Ella-ahkku olivat jo kuolleet. Heidän lapsista Yrjö syntyi evakossa Pohjanmaalla ja Aino Pillirannassa.

Nuoremasta polvesta Jounin ja Marjan vanhin poika Paulus asui perheineen Kurujärvellä Kotamaassa. Paulus meni naimisiin Käsivarresta olleen Kaarina Palojärven kanssa ja he saivat 6 lasta. Nuorimmat Kurujärviläiset ovat vuonna 1959 syntyneet Kotamaan Inkerimarjan tytär Eija, joka syntyi tammikuussa, maaliskuussa syntynyt Kotamaan Pauluksen kuopus Martti, jota puhutellaan vieläkin Kuru-Martiksi, ja Kurujärven Inkerin tytär Taina, joka syntyi toukokuussa.

Nämä kolme taloa, Pilliranta, Kotamaa ja Kurujärvi, muodostivatkin Kurujärven kylän. Talvisodan evakon jälkeen asukkaita kylässä oli parisenkymmentä. Lapin sodan evakon jälkeen polttamatta jääneessä Kurujärven kylässä oli jonkin aikaa väkeä enemmänkin, kun useampi sukulaisperhe asusti siellä ennen siirtymistä omille kotipaikoilleen.

Millaista elämä sitten oli Kurujärvellä?

Kylän puhekieli oli saame. Suomenkieli opittiin etupäässä perheiden kotiapulaisina olleilta suomalaispiioilta. Esimerkiksi 1950-luvulla koulunsa Vuotsossa aloittaneet Eeva ja Yrjö eivät osanneet suomea ollenkaan, sillä piikoja ei enää ollut kieltä opettamassa.

Miehet viipyivät porotöissä pitkiä aikoja. Ajoporoja oli jokaisessa talossa ja vähänkin isommilla lapsilla oli omat ajohärät. Niillä lapset kulkivat mm. talvisin kouluun Vuotsoon ja asuntolan jokapäiväiseen työhön kuuluikin porojen siirtäminen uuteen ruokapaikkaan. Syksyn kotiaskareihin kuuluikin jäkälälimppujen teko ajohärjille.

Kala oli Kurujärven taloissa tärkeä esine. Kurujärvestä pyydettiin verkoilla, katiskoilla ja rysillä ahventa, haukea, säynävää ja särkiä. Lähijoista Varraajoesta, Viuvalosta ja Sompiohaarasta pyydettiin parempaa kalaa – tammukkaa ja harria suolakaloiksi. Siikaa ei Kurujärvessä ollut. Juhani-enoni oli tosin yrittänyt istuttaa niitä, mutta istukkaiden pyynnin jälkeen ei siikaa enää kuitenkaan tavattu.

Vanhimpien lasten kasvaessa he alkoivat tehdä kotitöitä yhä enemmän, jolloin piikoja ei enää tarvittu. Äitini Elle Marian kotona perheen pojat Juhani ja Niila metsästäivät, tekivät rakennushommia ja huolehtivat polttopuista yhdessä isänsä kanssa. Muut sisä- ja ulkotyöt oli jaettu tyttöjen kesken sen mukaan mistä itse kukin oli kiinnostunut, ja miten lapset keskenään sopivat. Äitini ja hänen Inkeri-sisko jäivät mielellään sisälle taloustöihin, kun taas Susanna-tätini oli kaikista mieluiten porojen ja lehmien kanssa, eli ulkohommissa.

Taloissa oli muutama lehmä ja lampaita, ja navettatyöt olivatkin ainakin äitini perheen tytöille hyvin mieluisia, paljon mukavampia kuin taloustyöt.

Käsitöitä tehtiin pienestä pitäen. Kudottiin sukkaa, neulottiin karvakenkiä ja isommat tytöt saamenpukuja. Sisaruskatraan nuorin, tätini Eeva kertoi saaneensa osallistua jo hyvin pienenä karvakenkien tekoon, kun hänen oli annettu neuloa suoraa saumoja. Ukkinen Aslak on pitänyt jalassaan ensimmäisen kerran villasukkia vasta, kun omat tytöt ovat niitä alkaneet kutomaan. Veljistä Juhani teki veneitä ja kelkkoja.

Äitini kotitalossa lapsilla oli omat perunamaat, joita hoidettiin ja kitkettiin. Perunamaan hoitamiseen ei tarvinnut patistaa, vaan se oli mieluisa työmaa ja taisi lapsilla olla siinä pientä kilpailuakin. Vieläkin sisarukset muistavat kuinka rikkaruohottomia pottumaat olivat ja kenen perunamaa menestyi parhaiten ja kenen maassa peruna kasvoi huonommin.

Kylä oli hyvin yhteisöllinen, toisia autettiin ja monia töitä tehtiin yhdessä koko kylän voimin, mutta joitakin vain oman perheen kesken. Marjassa käytiin kukin omissa marjapaikoissaan, samoin heinää tehtiin omilla niittypalstoilla. Arkisin aherrettiin monenlaisissa töissä, mutta sunnuntait piti pyhittää, eikä silloin saanut tehdä töitä. Heinäntekokin keskeytettiin, vaikka olisi ollut kuinka hyvät heinäntekoilmat. Sen sijaan hillastusta ei pidetty työnä.

Vuosien 1930 ja -43 välillä Kurujärvellä syntyi lapsia lähes joka vuosi. Samaa ikäluokkaa olevat lapset leikkivät paljon yhdessä, ja kesäisin uitiin porukalla. Koska työ kuului jokapäiväiseen elämään myös lapsilla, uintiretkiin yhdistettiin usein myös marjastus – jottei päivä ihan leikiksi mennyt. Kurujärvi oli pieni, noin 400 metrin levyinen ja kilometrin pituinen erämaajärvi. Pohja oli paikoin mutainen mutta se ei uintiretkiä haitannut. Pienuutensa vuoksi järven vesi oli lämmintä ja suurin osa Kurujärven lapsista oppikin hyväksi uimareiksi jo pieninä. Susanna kertoi jaksaneensa uida jopa järven yli. Monen muistoissa Kurujärven kesät olivatkin hyvin lämpimiä ja lapset uivat päivin ja öin.

Kurujärviläiset pitivät yhteyttä Vuotsoon ja Muteniaan, kylästelivät ja yöpyivätkin esim. postiautoa ootellessa. Myös sukulaispaikoissa Ylilurolla ja Orposessa kylästeltiin. Muissa lähikylissä vierailtiin harvemmin. Kurujärvellä on ollut kiertokoulu ja Muteniassa on oltu koulussa. Osa Kurujärven lapsista kävi koulua myös Korvasessa ja moni Vuotsossa. Kauppa-asiat hoidettiin Vuotsossa ja Mutenian kaupassa sekä Sodankylässä. Sodankylässä käytiin myös väärtien luona kylässä.

Kurujärvi oli hankalan matkan takana ja kelirikkoaikana kulku oli estynyt kokonaan. Euroopan suurin aapa – Posoaapa oli kulkureitillä. Kesä- ja talvireitit kulivatkin eri paikoissa. Talvella matkat taittuivat etupäässä poroilla. Kesällä tultiin yleensä postiautolla Muteniaan, mutta siitä eteenpäin kuljettiin kinttupolkuja pitkin aapojen vierustoja ja jokia ylitellen. Muteniasta oli maita pitkin 8 km Kurujärvelle. Muteniasta kuljettiin myös veneellä Muteniajokea ja Riestojokea pitkin. Näillä matkoilla tulisteltiin välillä Sakkomaassa, varsinkin kun mukana oli hieman vanhempaa väkeä. Matka lieneekin yksi syy sille, ettei kylästä lähdetty hevin pois. Lääkärissä käytiin Sodankylässä, mutta ihan joka vaivan takia sinne ei lähdetty. Synnytykset tapahtuivat kylässä ja yleensä ne menivät hyvin. Apuna oli joku kylän naisista. Ainakin kerran paikalle hommattiin kättilö ja terveys-Marja eli Marja Aikio – terveydenhoitaja Vuotsosta. He pelastivatkin tätini Inkerin hengen synnytyksen jälkeen tulleiden ongelmien vuoksi.

Aslak-ukillani oli sydänvaivoja, mutta hän ei lääkkeiden loppumisen vuoksi lähtenyt lääkäriin. Hän ajatteli kai parantuneensa kun vaivat vähenivät lääkkeiden ansiosta. Kun sydänkipuja alkoi taas tulla, hän piilotteli niitä vaimoltaan Kaarinalta ja vannotti myös lapsiaan olemaan kertomatta niistä, ettei vaimo patista häntä lääkäriin. Ukki kuoli kotonaan Kurujärvellä syyskuussa 1958 69-vuotiaana.

Kulkemisessa oltiin luonnon armoilla. Näin jälkeempäin on äitini pohtinut, että kyllähän kesäaikainen kulku oli vaikeaa, mutta ei se siltä Kurujärvellä asuessa tuntunut. Kulkemiseen liittyykin monia eksymisiä ja myös useampia vaaranpaikkoja, joista olen kuullut lukuisia tarinoita. Jokaisessa tarinassa vahva halu päästä kotiin

Kurujärvelle vaikutti osaltaan tuleviin tapahtumiin, sillä paluu takaisin sinne mistä oli tulossa, ei ollut ensisijainen vaihtoehto.

Äitini on meinannut hukkuu kahdesti. Toinen kerta oli hänen ylittäessään Riestojokea loppusyksystä, jolloin joen rannat olivat olleet jo jäässä. Ylityspaikalla pidettiin yleensä kahta venettä, joen molemmin puolin, mutta tuolla kerralla näin ei ollutkaan. Äiti oli muistanut ladolla olleen lautan, jolla hän lähti ylittämään vuolaasti virtaavaa jokea. Lautan kulma osui jäähän ja alkoi hajoamaan keskellä jokea. Äiti jäi lopulta istumaan hajareisin yhden puun päälle. Hän sai kädessään olleen koivurangan toisen pään rantatörmälle ja pääsi konttaamaan sitä pitkin rannalle. Hän oli litimärkä vyötäröstä alaspäin. Hän joutui kävelemään kotiin pimeässä, kuulaassa syysäässä. Hän selvisi koitoksesta kovalla kuumeella, mutta pahasti säikähtäneenä.

Noin 10-vuotias tätini Anna-Liisa oli karannut Vuotson asuntolasta kovassa koti-ikävässä. Ihmevän tuo ei ollut, sillä lapset pääsivät käymään kotona vain jouluna ja keväällä. Isommat lapset pystyivät kulkemaan itse, joten he pääsivät kotiin useammin. Anna-Liisa käytti pyhäkoulumatkaa hyväkseen ja suuntasikin asuntolan sijaan Muteniaan vievälle tielle. Hän piiloutui kinoksen taakse, kun näki muita liikkuja. Mutenian hän ohitti juosten, ettei häntä havaittaisi. Posoaavalle päästyään oli jo lähes pimeää ja edellispäivän tuisku oli peittänyt kaikki jäljet. Ainoa jälki vei mutenialaisten latoon, jonne Anna-Liisa harhautui. Hän suunnitteli jäädä sinne yöksi, mutta koska ladossa ei ollut heiniä, hän jatkoi matkaa. Muteniaan oli soitettu karkulaisesta ja Pokurin Uuno oli lähtenyt etsimään. Alkumatkasta piiloon mennyt tyttö oli jo lopen uupunut ja kylmissään, ja kun hän näki pienen valonpilkahduksen, hän lähti juoksemaan sitä kohti. Uuno olikin laittanut pienen lyhdyn hevosen aisan päälle ja se pelasti tätini hengen. Hän oli jo suunnitellut kaivautua lumikieppiin suojaan, mutta kovan hangen vuoksi se ei ollut onnistunut.

Anna-Liisan karkumatkaa edeltävänä päivänä Kotamaan lapset Anni ja Oula sekä tätini Susanna olivat lähteneet hiihtäen Vuotson asuntolasta kotiin. Susanna kiirehti kaverinsa Anjan perään ja Anni ja Oula jäivät jälkeen. Kevätkuisku oli yltynyt. Illan jo hämärtyessä Anni ja Oula olivat ohittaneet Mutenian ja ylittäneet Riestojoen, mutta sen jälkeen he olivat eksyneet pimeässä ja tuiskussa. He olivat kuitenkin luonnon lapsia, ja olivat menneet Kärppäsaareen kuusen alle, missä viettivät yönsä. Aamulla he osasivat itse kotiin.

Olen kuullut tarinoita ja kertomuksia Kurujärvestä ja elämästä siellä lapsesta saakka, ihan näihin päiviin asti. Tämänkin muisteluksen anti on peräisin kuulemistani jutuista ja muisteluista, ja loppusilauksen tein tarkistamalla ja täydentämällä niitä yhdessä vanhempieni ja tätieni kanssa pari päivää sitten. Ja tarinoita olisi piisannut lisää. Minulle on lapsuudessa tarinoista jäänyt mieleen, kun kerron itse alle kouluikäisenä kylään tulleelle Siiri-siessalle äitini kotitaloa esittelevän kuvan äärellä siitä, kuinka hoidan muutaman kuukauden ikäistä, kompsiossa olevaa iso-siskoani Kurujärven pihalla ja hätistelen pois muurahaisia. Olin kai kuullut tarinan niin monta kertaa, että olin ominut äitini kertomuksen ja kerroin sitä, kuin se olisi tapahtunut minulle.

Kurujärvi on kylä, jossa minäkin olen elänyt mutta vain äitini ja tätieni kertomusten myötä. Se on sieluni kotikylä, johon en ole ikinä päässyt tutustumaan. Se on kylä, jossa olen käynyt vain altaan rantamailla, nähnyt vähän veden aikaan rakennusten kivijalkoja, ja tunnistanut äitini kotipaikan porraspielessä olleen ison kiven altaan rantaveden läheisyydessä. Olen lapsena käynyt Kurujärvellä kerran, ja silloin meitä pyöritettiin vinnarin päällä, nyt sitäkään ei enää ole. Hukutettu Kurujärvi kuitenkin elää sen asukkaiden muistoissa ja kertomuksissa, joista on kuultavissa vieläkin lämminhenkistä kaipuuta. Kurujärvi elää myös meidän, tarinoita kuulleiden jälkipolvien mielikuvissa ja osalla myös sielussa – kuten minulla.

AINI MAGGA

Sompio-seuran 50-vuotisjuhlassa Muteniassa 7.8.2021